

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД АКАДЕМИЧНОТО ОБРАЗОВАНИЕ ЗА ВЪЗРАСТНИ В БЪЛГАРИЯ¹

гл. ас. д-р Мариела Нанкова, УНИБИТ

CHALLENGES IN FRONT OF THE ACADEMIC EDUCATION FOR ADULTS IN BULGARIA

Mariela Nankova, Chief. Assist. Prof., PhD

Abstract: *The problems of the contemporary world in 21 century are real challenges in front of the education for adults. The researches in different countries show that the educational and cultural activity of the adults is connected more or less with their educational level. Recently the trend for increasing number of adults who become students is occurring in developed and in the developing countries.*

The education for adults is so important, as in traditional education and has a potential for better success

The continuing academic education for adults is not only chance for higher qualification, new qualification or improves of the adults' skills. It is a new opportunity for long life learning and non stop personal development.

Key words: academic education, adults, long life learning, interactive methods, conclusions.

Свидетели сме на промени в световен мащаб, които засягат различни икономически, научно-технически, демографски и социокултурни процеси които поставят редица проблеми и налагат редица промени. Тези промени следват една след друга във всички области на живота. Проблемите, пред които е изправено човечеството през XXI в. са реални предизвикателства пред образованието на възрастните. Изследванията в различни страни показват, че образователната и културната активност на възрастните е свързана повече или по-малко със степента на полученото от тях образование. Напоследък все по-осезателно се откроява тенденцията за непрекъснато нарастване на броя на обучаващите се възрастни, както в развитите, така и в развиващите се страни [1].

Днес, в началото на 21 век, новите измерения в образователен и социално-икономически аспект налагат реформирането на образованието и обучението на възрастните в контекста на европейския девиз за „учене през целия живот”.

Според редица изследователи основната цел на образованието и обучението на възрастните е насочена към [2]:

- Подпомагане на активното участие на човека в обществения живот.

---

¹ Proceedings of International Conference. Interaction theories, practice: key issues and solutions, Burgas, 2011

- Възможност за професионална реализация и поддържане на компетентност през целия трудов живот на човека.
- Стимулиране на възрастните към постоянна самообразование и самоусъвършенстване.
- Подготовка на човека за справяне с новите ситуации на пазара на труда по гъвкав и адекватен начин.
- Задоволяване на социалните нужди и индивидуалните потребности на човека. [3]

Кратък преглед на образователната политика за възрастни показва, че до 1989 г. в България има различни форми на обучение на възрастни, които повишават своето образование и културно равнище и са придобили специализирани знания и умения в определена професионална област, професия, специалност. Това става чрез различни форми на образование, квалификация, специализация и преквалификация в звена, организации и институции, които проф. д-р П. Петров класифицира като [5]:

- Професионални учебни центрове към предприятията;
- Учебни центрове и звена към различни организации;
- Постоянно действащи школи и временно организирани курсове към предприятията;
- Учебноквалификационни комплекси, които функционират на основата на интеграция между средни и висши учебни заведения, предприятия и научни звена и др.;
- Международни центрове или сдружения на наши и чуждестранни школи и висши учебни заведения.

Тези форми, звена и организации са били нормативно осигурени от Министерството на образованието, съвместно с Министерството на труда и социалната политика със съответни нормативни актове, отнасящи се до обучението на възрастните у нас. Обучението и образованието на възрастните в България до 1989 година се характеризира със силна централизация, държавно финансиране на всички дейности, затвореност на групите, които се обучават в рамките на отделното предприятие.

В настоящия момент действащото законодателство регламентира образованието и обучението на възрастни като се отнася по-скоро до формалното образование и обучение. Недостатъчно се обръща внимание за ролята и значението на неформалното образование, което трябва да намери официално признание.

Понастоящем Центрове за продължаващо обучение са създадени към: УНИБИТ, СУ "Св. Климент Охридски", ХТМУ, Нов Български Университет, БСУ, ИУ-Варна, Русенски университет "Ангел Кънчев", Шуменски университет, Аграрен Университет - Пловдив" и др.

Разработват се проекти за продължаващо обучение на възрастни в сектора на НПО.

След рязко спадане на относителния дял на разходите за наука в БВП на България от 2.64% през 1989 г. на 0.88% през 1994 г. и т.н. от средата на 90-те години на XX век досега е около 0.48%. За ЕС(27) той е около 1.85% и около 1% за други страни от Централна и Източна Европа като Чешката Република, Унгария и др. Държавните разходи за образование в България като дял от БВП намаляват от 6.1% за 1992 г. на 4.0% за 2006 г. и към 2008 г. са по-ниски от 4.3%, което е под средното за страните от ЕС [5].

Европейският опит в образованието и обучението на възрастните е свързан с подкрепата на „ученето през целия живот”.

Концепцията за непрекъснато образование се очертава като една от ключовите идеи на 21 век [7]. През м. октомври 2000 година Европейската комисия приема Меморандум, съдържащ шест послания. Тези послания гласят следното:

- Нови ключови квалификации (нови основни умения за всички: чуждоезикови, информационни, технологични, социални, предприемачески);
- Висока степен на инвестиране в човешки ресурси (знам и мога са капиталът на бъдещето);
- Иновации в преподаването и ученето (важно условие за успех в ученето);
- Оценяване на обучението (формално и неформално обучение);
- Професионално ориентиране и информация (при спазване на принципа ”предлагането определя търсенето” и в сферата на образованието);
- Обучението близо до дома (ученето трябва да присъства в ежедневието, може да се осъществи с дистанционно обучение).

С Меморандума на Европейската комисия се поставя началото на общоевропейски дебат върху подготовката и реализацията на цялостна стратегия за образование и обучение през целия живот [3] .

В Националния доклад на нашата страна по Меморандума на Европейската комисия "ученето през целия живот" се посочва, че Република България подкрепя и се присъединява към стартиращия общоевропейски дебат за подготовката и реализирането на цялостна стратегия за обучение и учене през целия живот. Ученето през целия живот се разглежда и в национален аспект като един от главните фактори за развитие и усъвършенстване на професионалната и гражданската активност на хората.

Политиката на правителството за развитието на човешките ресурси е компонент от социалната политика. Тя е насочена към превръщане на

българското общество в "учещо" и образоващо се общество, към отваряне на границите на България за по-активно европейско сътрудничество в образованието, науката, културата и технологиите, за свободно движение на работна сила.

Ключовите послания, формулирани в Меморандума за учене през целия живот, до голяма степен съответстват на основните приоритети, съдържащи се в направленията, включени в *Националната стратегия за развитие на човешките ресурси* до 2006 г., както и в редица други национални и регионални проекти и програми по заетостта и професионалната квалификация.

В нашата страна не съществува специално законодателство за учене през целия живот. Законодателната основа на непрекъснатото образование се съдържа в редица закони и подзаконови актове:

Наред с Министерството на образованието и науката важна роля за осигуряване на качествено и достъпно образование играят Министерството на труда и социалната политика, Националната агенция за професионално образование и обучение, Националният съвет за тристранно сътрудничество, всички останали други министерства и ведомства, академичната общност, социалните партньори (с представители на работодателите, синдикатите, браншовите камари и пр.), неправителствени организации (Федерация на дружества за разпространение на знания в България, Федерация на научно-техническите съюзи и др.).

Към МОН е изградена Национална работна група по проблемите на образованието и обучението на възрастни. В нея участват представители на различни държавни институции и неправителствени организации, заинтересовани от непрекъснатото образование. *Разработена и приета е Национална програма за непрекъснато образование и обучение*. В нея са очертани тенденциите на бъдещото развитие и усъвършенстване на системата за образование и обучение на възрастните. Приоритети на тази програма са :

- Гарантиране на всеобщо право на образование, регламентирано от Конституцията на РБългария.
- Усъвършенстване на нормативната уредба (създаване на съвременно законодателство).
- Усъвършенстване подготовката на работната сила (базово образование, квалификация и преквалификация на работещите, безработните и застрашените от безработица в съответствие с изискванията на пазара на труда).
- Информационно осигуряване (създаване на национални и регионални центрове за информация и документация за обучение на възрастни).
- Разработване на съвременна учебна документация и съвременни учебни материали.

- Професионалното развитие и образование на специалисти, работещи в системата на образованието на възрастни.
- Гражданско възпитание и образование (специализирани програми и тематика).
- Връзка на образованието на възрастни с решаване на проблемите на околната среда (специални образователни програми).
- Синергизъм между образованието на възрастните, медиите, новите информационни технологии и културата (превръщане на библиотеките, читалищата, медиите в естествени образователнокултурни центрове с оглед социокултурното им интегриране към променящия се свят и удовлетворяване на специфични образователни потребности).
- Усъвършенстване на финансирането на формите на образование на възрастните (чрез партньорство между правителствени органи и неправителствени организации (фондации, асоциации, сдружения, синдикати), работодатели, общини, самите участници) [1] и [4].

В заключение можем да отбележим, че за да се случи реализирането на академичното обучение за възрастни в българските университети са необходими конкретни практически стъпки:

- Подбор на целевата група;
- Проучване на интересите на целевата група;
- Тематично съдържание на обучението;
- Осигуряване на висококвалифицирани преподаватели;
- Възможности за прилагане на нови форми на обучение на възрастните /50+/ на базата на „учене чрез правене“ като освен традиционните лекции се включат също и семинари, практически занятия, консултации, самостоятелна учебна работа, колоквиум, теоретико-практическата конференция [6].
- Прилагане на проблемно-ситуационните методи в системата на обучението на възрастните като казусен метод, провеждане на инцидент, игров метод [6].

Обучението за възрастни е също толкова съществено, както и традиционното образование и притежава потенциал за по-голям успех. Важно е да се има предвид, че учащите се идват в подобни курсове с точно определени очаквания. Най-добрите мотиватори за възрастните са личните интереси и ползи. Ако се подходи прагматично, обучението ще е по-ефективно, а ползите от него ще бъдат по-трайни.

Продължаващото образование не се свежда само до осигуряване на по-висока квалификация, преквалификация или усъвършенстване на възрастните. То предлага нов шанс, осигурява непрекъснато развитие на личността. Съчетаването на формалното и неформалното образование позволява на всеки един гражданин да се обучава в различни образователни ситуации, да бъде

активен участник в този процес, да може да се изявява едновременно и като ученик, и като учител в учещото се общество.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Гюрова, В. Глобални тенденции в образованието на възрастни в България. Стратегии в образователната и научната политика, 1998, бр.1, с. 59-62.
2. Гюрова, В. Образованието на възрастните и предизвикателствата на 21 век. Педагогика, 1998, бр.2.
3. Делор, Ж. Образованието-скрито съкровище. Доклад на международната комисия за XXI век пред ЮНЕСКО.1996, с. 20-21.
4. Петров, П. Обучението на възрастните и системата на перманентното образование. Педагогика,1996,бр.11,с. 37-56.
5. Петров, П. Образованието и квалификацията на възрастни в България.- Стратегии в образователната и научна политика, 1999, бр.4, с.1-10.
6. Naylor, M. Work Based Learning. ERIC Digest, 1997.
7. http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc78_en.htm
8. Economist Intelligence Unit.The Future of Higher Education: How technology will shape learning; A report from the Economist Intelligence Unit. Sponsored by the New Media Consortium, 2008.
9. <http://www.cisco.com/web/about/citizenship/socio>
10. [economic/docs/LearningSociety_WhitePaper.pdf](http://www.cisco.com/web/about/citizenship/socio/economic/docs/LearningSociety_WhitePaper.pdf).
11. <https://learningnetwork.cisco.com/docs/DOC-6757>
12. http://en.wikipedia.org/wiki/Life-long_learning
13. http://en.wikipedia.org/wiki/Study_circles#References